

Armenia-Turcia

NEGOCIERI SECRETE

Potrivit cotidianului turc *Hürriyet* din 18 iulie, între Turcia și Armenia au început negocieri secrete în Elveția, la Berna. Mai târziu această informație a fost confirmată, dar nu s-a aflat nici un detaliu despre întâlniri.

Site-ul *turkishny.com* a furnizat câteva detalii care au confirmat faptul că negociatorii turci au avut două întâlniri cu delegații armeni în mai și iulie. Cu toate că a recunoscut că din când în când au loc contacte între Turcia și Armenia, ministrul de externe turc, Ali Babacan, a refuzat să ofere vreun detaliu. Potrivit *turkishny.com*, înaintea posibilei vizite din 6 septembrie a președintelui turc, Abdullah Gül, în Armenia trebuie să aibă loc o a treia rundă de discuții.

Potrivit *Turkish Daily News*, sub-secretarul din ministerul de externe, Ertugrul Apakan, și adjunctul său, vice-secretarul Unal Çevikoz, care au condus delegația turcă, s-au întors la Ankara mulțumiți de întâlnirile pe care le consideră ca fiind încununate de succes, în sensul în care s-a ajuns la o înțelegere privind strategia și metodele de rezolvare a problemelor prezente.

La rândul său, cotidianul *Azg* de la Erevan spune că, după cele două întâlniri, se pare că negociatorii armeni și turci s-au înțeles asu-

pra creării a patru comisii comune care să se ocupe de chestiunile frontierelor, genocidului, reparațiilor și de conflictul din Karabagh. Potrivit surselor diplomatice citate de *Azg*, se depun eforturi pentru satisfacerea exigențelor celor două părți (!). *Azg* scrie că, în timpul reuniunilor, șefii delegației turce și-au axat intervențiile asupra chestiunii deschiderii frontierelor, ceea ce cotidianul de la Erevan interpretează ca fiind o acceptare din partea Ankarei a sugestiilor Uniunii Europene și Statelor Unite cum că deschiderea graniței cu Armenia ar fi cel mai bun mijloc de slăbire a poziției Armeniei în chestiunea genocidului.

Efervescența diplomatică turco-armeană poate da naștere multor speculații. Dincolo de toate calculele politice la rece, multe momente decisive în istorie au fost determinate și de pornirile și sentimentele personale ale oamenilor politici. Pe 24 iulie, Abdullah Gül a vizitat ruinele capitalei Bagratizilor armeni, fiind primul președinte al Turciei care a văzut cu ochii săi măreția prezenței armenesti la Ani. Singurul jurnalist armean care l-a însoțit pe președintele turc la Ani (și la Kars) a fost Tatul Hakobian al cărui articol publicat în cotidianul *Azg* surprinde foarte sugestiv o parte a stării de spirit personale care domnește la nivel înalt atunci când vine vorba de relațiile turco-armene. Un articol foarte interesant pe care îl supunem în continuare și atenției cititorilor noștri.

Așadar este Armenia? Așa de aproape?

Surprins, președintele Republicii Turce, Abdullah Gül, se oprește pentru un moment la marginea canionului prin care curge râul Ahurian, granița naturală care desparte Turcia de Armenia. O privire de cealaltă parte, unde se află câteva barăci și turnuri de observație ocupate de soldații ruși și armeni care păzesc această frontieră.

Extras dintr-un articol de Guillaume Perrier, apărut în *Le Monde*, 26 iulie

PREȘEDINTELE TURCIEI LA ANI. ABDULLAH GÜL A PRIVIT CĂTRE ARMENIA, DAR NU A TRIMIS NICI UN MESAJ POZITIV

Președintele Turciei, Abdullah Gül, s-a apropiat pe cât putea de mult de granița armeană, mai întâi a aruncat o privire către defileul de jos prin care curge râul Ahurian ce desparte Turcia și Armenia contemporană, apoi a început să se uite atent la ruinele podului medieval, s-a întors către membrii delegației și a spus ceva în turcește. În acel moment, când el era deja cu spatele către Armenia, am prins momentul și am întrebat în engleză dacă președintele Turciei se pregătește să transmită un mesaj către Armenia, după cum mai devreme presupusese presa turcă.

Cu politețea-i caracteristică, Gül a zîmbit larg pe sub mustață și a spus în turcește: vino aproape. Mi s-a alăturat și ziarista de la *Milliyet*, iar fotografi și operatorii turci au înregistrat momentul. Gül se fotografiază cu jurnalistul armean. Dacă a se fotografia cu jurnalistul armean este un mesaj pozitiv, lucru categoric contestat, atunci înseamnă că singurul mesaj

pozitiv al președintelui Turciei către Armenia a fost tocmai fotografierea cu jurnalistul armean.

Vizita președintelui Turciei în capitala Ani a Bagratizilor armeni a corespuns cu vremuri grele pentru partidul de guvernământ „Dreptate și prosperitate“. El era primul președinte al țării care venea în capitala Armeniei medievale. Cei, câteva zeci de jurnaliști turci și europeni, ce îl însoțeau pe Gül afirmă că venirea la Ani a președintelui Turciei în condițiile relațiilor de criză armeano-turce este în sine un indicator foarte important și pozitiv. Poate că este adevărat, dar mai este și faptul că, de la Ani, Gül nu a trimis nici un semn pozitiv către președintele Armeniei, Serj Sarkisian, sau către poporul armean.

Unul dintre primii care l-au felicitat pe Serj Sarkisian după alegerile prezidențiale din 19 februarie a fost chiar Gül, apoi au urmat mesajele de felicitare

(continuare în pagina 3)

LA DOUĂ SĂPTĂMÎNI

de Mihai STEPAN CAZAZIAN

Licența

Nu am avut ocazia să mai scriu, în ultimii ani, despre un tînăr care să-și aleagă ca temă la lucrarea de licență Genocidul armean. De la colegul nostru Eduard Antonian, absolvent al Facultății de istorie din București, care s-a aplecat asupra acestei teme, nimeni nu a mai încercat să abordeze subiectul. Dar vestea bună a sosit, la începutul lunii iulie, de la Cluj. Cristina Popa, care a absolvit Facultatea de Studii Europene a Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca și-a ales ca temă Genocidul armean. Descendentă a unei familii de armeni din Transilvania Cristina Popa a abordat subiectul conștientă de faptul că tema aleasă este puțin cunoscută în mediile academice românești chiar dacă, trebuie să recunoaștem, există cîțiva distinși profesori universitari care au scris despre drama armenilor din anul 1915. Este laudabilă atitudinea tinerei absolvente care a riscat, am putea spune, cu această temă. Mă gîndesc la faptul că Genocidul armean nefiind recunoscut de statul român poate fi considerat un subiect ce nu trebuie tratat ca lucrare de licență. Cel mult comentat. În cazul de față, totuși, profesorii din Cluj au știut despre ce este vorba. Așteptăm acum și publicarea acestei lucrări. Poate la Editura *Ararat*. Pînă atunci să felicităm inițiativa dar și realizarea tinerei noastre și să sperăm că, pe viitor, și alți armeni, și nu numai, vor aborda această temă.

Pagina 4

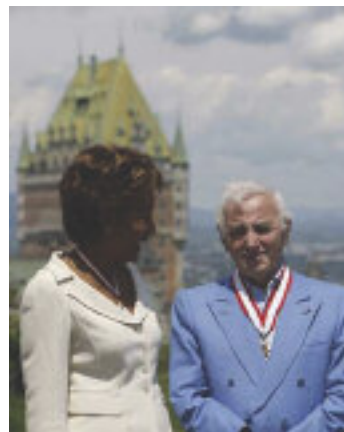
Interviu cu

CRISTINA POPA

Despre lucrarea ei de
licență avînd ca temă
Genocidul Armean

Pagina 7

MARIA CANTACUZINO -ENESCU ȘI RĂDĂCINILE SALE ARMENE

CONFERIREA CELEI MAI ÎNALTE DISTINCȚII CANADIENE LUI CHARLES AZNAVOUR

Marele cîntăreț francez de origine armeană, Charles Aznavour a fost decorat pe 5 iulie 2008 cu cea mai înaltă distincție canadiană: *Ordinul Canadei, în grad de ofițer*.

Distincția i-a fost oferită în orașul Quebec de către Guvernatorul General al Canadei, doamna Michaëlle Jean, cu ocazia aniversării a 400 de ani de existență a acestui oraș. Cu această ocazie Aznavour a participat la un mare spectacol dedicat acestei aniversări unde a declarat că: „Armenia este dragostea mea și Quebecul este inima mea“.

La înmînarea înaltei distincții, doamna Michaëlle Jean a spus: „La 84 de ani pe care îi aveți, ne aduceți o mare bucurie prin ochii întotdeauna vii, prin inima și vocea caldă și emoționantă dar și prin această participare a dumneavoastră la aniversarea a 400 de ani de prezență franceză în America.“

Merită de remarcat că pe lîngă Václav Havel, Nelson Mandela sau Boutros Boutros-Ghali, Aznavour este unul dintre foarte puținii străini ce au fost decorați cu această înaltă distincție canadiană.

Lanis ȘAHAZIZIAN

Dividendele sentimentului național

În ultima săptămână, drumurile m-au dus în Armenia, țara care va rămâne în istoria civilizației drept prima care a adoptat creștinismul ca religie oficială, considerată și acum cel mai avansat bastion al credinței întru Hristos la poarta lumii islamice.

Poate, m-am gândit, de aici să vină explicația unui fenomen care m-a impresionat profund și despre care aș dori să relatez aici. Am stat alături de foarte mulți armeni din diaspora. Familiile unora pleaseră în urmă cu secole, încercând să-și găsească o soartă mai bună în Europa sau mult mai departe, pe toate continentele lumii. Alții proveneau din familiile care au fost obligate să emigreze pentru a evita terribilul genocid de la începutul secolului XX, cel pe care nici măcar acum oficialii europeni nu doresc să-l recunoască a fi fost un adevărat genocid. Mulți dintre ei nici nu mai știau să vorbească limba, chiar dacă numele le erau încă armenesti. Unii dintre ei, tineri, veneau acum pe teritoriul țării-mamă pentru prima oară.

Indiscutabil, toți aveau ceva în comun: o dragoste fanatică și un respect profund pentru Armenia, leagănul neamului lor. Mă așteptam să aud, mai direct sau voalat, poveștile care circulă recurent în alte diaspore: cine a fost securist, cine a fost infiltrat în mass media, cine și ce-a făcut cu sprijin ocult și interesat din partea celor de acasă, deveniți criminali și vânduți regimului comunist, cum preoții trimiși de acasă să slujească în bisericile comunităților diasporei trebuie să aibă fișă la FSB... Ce am auzit este că mai toate marile investiții din Armenia de acum se fac din banii trimiși acasă (și am auzit pomenindu-se sume foarte mari, de ordinul sutelor de milioane pentru fiecare familie bogată) de către armenii din diaspora care-și ajută neamurile de acasă să se ridice și să-și înjghebe afaceri. Am cunoscut un armean extrem de bogat din diaspora care s-a căsătorit cu o fată, tot armeană, din diaspora aflată pe un alt continent. Puteau să facă oriunde ceremonia, dar au preferat să se cunună în biserică-simbol a națiunii lor, cea fondată în anul 301 și care este și acum locul de pelerinaj național. I-am văzut cum vorbesc despre o țară pe care nici ei, nici două generații dinaintea lor nu o văzuseră decât în albumul cu poze al familiei. Dar n-avea nici un fel de importanță. Primiseră o moștenire, crescuseră în cultul unei identități naționale și acum se reuneau s-o afirme. Străbunicii unora plecaseră gonți de mizerie. Ai altora în încercarea de a scăpa de primul genocid. Apoi de celălalt, mai puțin știut, dar la fel de teribil, organizat de puterea sovietică. Dar când s-au întors, au făcut-o pentru Armenia lor natală.

Asta nu știu să se întâmple, și nici nu știu din ce cauze, și cu diaspora noastră. Măcinată, ca și poporul din care provine, de uri mici și tenace, de perversiunea istorică a unei dorințe de a vedea cât mai degrabă murind și capra altuia, de bucuria la fel de perversă de a începe orice discuție, oriunde în lume, cu întrebarea „Știi ce-a făcut cutare?”. Dacă răspunsul nu este că i-a fost descoperit (în fine!) dosarul de securist sau informator, dacă nici măcar nu-i homosexual, mason, agent KGB, Mossad, CIA... păi atunci ce interese mai are discuția? Cu ce să ne mândrim? Cu originea românească? S-avem pardon, pe stradă, în străinătate, nu vorbim românește decât în șoaptă să nu audă cineva și cu jena că, de, să nu ridă de noi și originile noastre umile...

Am întrebat dacă armenii au organizat vre-o dată tantavaiuri penibile și susținute cu banii contribuabilului precum înfîlnirile diasporei organizate de Guvernul României... Am provocat nedumerire: cum adică, noi să plătim să vină? Ei, din diaspora, fără să vină decât arareori, ne umplu de bani și deschid toate porțile relaționale în lume.

Ai noștri de ce nu știu lecția asta? Poate, când vom găsi un răspuns, vom ști și ce-ar fi putut fi țara asta a noastră cu oameni mândri că s-au născut în ea. În cazul altora, sentimentul național nu este o gargară electorală. Am văzut că produce dividende.

Cristian UNTEANU
După ziarul ZIUA, 15 iulie 2008

IN MEMORIAM

S-a stins o Doamnă - Olga Cerchez (1919-2008)

Recent, la sfârșitul lunii iunie, la New York, a trecut în neființă o distinsă doamnă, **Doamna Olga Cerchez**, una din ultimele descendente ale aristocrației armenice a veacurilor trecute. Olga Cerchez a întrușipat tot ce se poate numi *romanahai*, a reprezentat veriga de legătură dintre *deghațhi* și *noryeg*, ea fiind rezultatul alianței dintre armenii localnici, aristocrați, și armenii noi veniți, izgoniți din țara lor de prigoana turcă.

După tată Olga Cerchez descindea dintr-o familie armeană din Moldova, familie cu rădăcini adânci în pământul României, stabilită pe aceste meleaguri din timpul descălecatului lui Dragoș Vodă. Tatăl ei, **Jean Gr. Cerchez** (1882-1965) originar din Focșani, se stabilește din tinerețe în București și frecventează cursurile Facultății de Drept pe care le absolvă în anul 1903 cu teza de licență *Proprietatea*, lucrare remarcată de Gabriel Ștrempel în volumul *Bibliografia Românească Modernă* din anul 1984. Participă la Războiul pentru reîntregirea neamului cu gradul de căpitan. Rănit în lupte, este avansat la gradul maior de rezervă și decorat cu ordinea *Coroana României cu spade și panglică de Virtute Militară* și *Steaua României cu grad de ofițer*. După război, deține pentru o lungă perioadă, funcția de jurist-consult la Ministerul Învățământului, iar în anul 1933 este decorat cu ordinul *Officier d'Academie* din partea Guvernului Francez. Membru activ în cadrul coloniei Bucureștene, apropiat al publicistului Vartan Mestugean, participă în anul 1915 la ceremonia tîrnosirii Catedralei și la toate acțiunile comunității din perioada interbelică.

După mamă Olga Cerchez făcea parte din familia Baraghian, familie originară din Angora-Ankara, actuala capitală a Turciei, sosită în România înainte de Marele Genocid. **Siranuş Baraghian** (1880-1976) provenea dintr-o familie cu sentimente profunde naționale și tradiții adânci armenesti. Frații ei, Armenag, Hagop și Vartan devin negustori de vază, de covoare și antichități, în Bucureștiul de la începutul secolului XX, iar familia Baraghian una din familiile respectate și prospere ale comunității, adînc implicate în treburile ei religioase și social-culturale. Mari binefăcători, numele lor este înscris pe placa donatorilor Catedralei și pe listele protectorilor Orfelinului de la Strunga. Epitropi, Consilieri Eparhiali, fondatori ai Uniunii Armenilor din România, implicați în toate organizațiile și activitățile comunității. Familia se destramă în a doua jumătate a secolului XX și se risipește în Argentina, Los Angeles, New York, Canada și Europa. Recent, unul din frați - Vartan

Baraghian, colecționar de artă, a fost onorat într-un album al Muzeului de Artă din Erevan ca unul din donatorii *romanahai*, importanți ai instituției.

Din căsătoria din anul 1914 dintre Jean Gr. Cerchez și Siranuş Baraghian au rezultat doi copii, **Ion Grigore** (1915-1932) elev la Liceul Militar de la Mănăstirea Dealu, decedat în plină tinerețe și Olga.

Olga Cerchez s-a născut în București, pe strada Toamnei, stradă locuită de multe familii armenice. După absolvirea facultății de Litere și Filozofie, secția Filologie modernă și Istoria Artei, seria 1946, lucrează ca secretară la Societatea de binefacere *Principele Mircea*, societate aflată sub patronajul Doamnei Lia Brătianu. În perioada anilor 1950-1965 ea este salariată și prestează servicii la *Banca Națională* din București, secția Relații Internaționale. În anul 1965 emigrează, împreună cu mama ei, în SUA și se stabilește la New York. Aici lucrează la editura franceză **Grolier Enterprises** și la companiile **Diners Club** și **American Express** unde dobîndește o reputație deosebită. Cunoscutoare a numeroase limbi străine, este onorată în anul 1981 cu diploma *Employee of the month* pentru abilitatea soluționării unei probleme delicate de tranzații internaționale.

Olga Cerchez a fost atașată de comunitate încă din anii tinereții. A făcut parte din Uniunea sportivă *Homenätmen*, fiind una din jucătoarele titulare a echipei feminine de volei. A fost membră a Uniunii Studenților Armeni și a făcut parte din echipa de dansuri a organizației *Frontul Armeniei*. După stabilirea în SUA, a încurajat pe prietenul ei din tinerețe, publicistul Teodor Andrica, redactorul revistei de limbă engleză *American-Romanian Review* din Cleveland Ohio, să publice articole despre istoria poporului armean pribegit în Țările Române, contribuind astfel la răspîndirea istoriei și culturii armenice în rîndul cititorilor români și americani.

Olga Cerchez a plecat într-o altă lume fără să lase urmași. A lăsat numai prieteni, amintiri frumoase și un **nume** greu de uitat, nume care a inspirat respect și admirație. A fost o persoană fină, stilată cu suflet nobil și sensibil, pregătită întotdeauna să ajute atunci cînd i se cerea și atunci cînd nu i se cerea ajutorul. Olga Cerchez nu mai este dar amintirea ei rămîne în memoria aceluia care au cunoscut-o.

Edvard JEAMGOCIAN

Marele Orient al Franței cere public recunoașterea Genocidului împotriva armenilor

Marele Orient al Franței a început recent o serie de acțiuni ce își propun recunoașterea genocidului împotriva poporului armean.

Inițiativa este cu atât mai interesantă cu cît ea se va desfășura pe trei planuri: Marele Orient al Franței a cerut, întîi de toate, tuturor lojelor masonice din lume să recunoască public tragicele evenimente din 1915. În al doilea rînd, prin binecunoscuta influență pe care Marele Orient al Franței o are asupra Guvernului francez și a

președintelui Franței, Nicolas Sarkozy, se va încerca impunerea recunoașterii genocidului și în mediile politice.

Nu în cele din urmă s-a cerut atît organizațiilor masonice armenesti afiliate Marelei Orient al Franței cît și celor neafiliate (majoritatea lor avînd la bază ideologia național-socialistă - Tseghakron - dezvoltată de Karekin Njded) o mai mare implicare în acest sens.

BUSTUL LUI KOMITAS DEZVELIT ÎN ORAȘUL QUEBEC

Pe 6 iulie 2008, a fost dezvelit în orașul Quebec bustul marelui muzicolog și

compozitor armean Komitas, considerat părinte al muzicii armenice. La ceremonie au participat Vicken Afarian, Directorul Centrului Comunitar Armean din Montreal, Primarul orașului Quebec, membri ai comunităților armenice din Montreal și Quebec și Armen Rustamian, Președintele Comisiei Afacerilor Externe al Parlamentului Armeniei, care a reprezentat Armenia la acest important eveniment.

Ararat

A. Lanis

ARARAT

Bilunar al Uniunii Armenilor din România
www.araratonline.com

Redactor șef : Mihai STEPAN-CAZAZIAN
Redactori : Eduard ANTONIAN, Vartan MARTAIAN, Fabian ANTON

Fotoreporter : Mihai GHEORGHIU
Colaboratori : Carmen DROPOL (Constanța)
Correspondenți din străinătate :

Edvard JEAMGOCIAN (New York), Haig CHIBARIAN (Los Angeles), Anton Lanis ŞAHAZIZIAN (Toronto), Giuseppe MUNARINI (Padova)

Difuzare : Drtad BARTUMIAN
Tehnoredactare : Mihai HĂȚULESCU
Pagină web : Constantin DEOCLEȚIAN (Kean Media srl)
e-mail : ziar.ararat@gmail.com

ADRESA REDACȚIEI: Str. Armenească 13, București - 2
Tel. / Fax: (4021) 314.67.83

Tiparul executat la ARARAT s.r.l. ; I.S.S.N. 1220-9678

Potrivit art. 206 Cod penal, responsabilitatea juridică pentru conținutul articolului aparține autorului. În cazul unor agenții de presă și personalități citate, responsabilitatea juridică le revine acestora.

Redacția nu împărtășește în mod obligatoriu punctele de vedere exprimate în articolele semnate de colaboratori.

PREȘEDINTELE TURCIEI LA ANI. ABDULLAH GÜL A PRIVIT CĂTRE ARMENIA, DAR NU A TRIMIS NICI UN MESAJ POZITIV

(continuare din pagina 1)

ale premierului Recep Tayyip Erdogan și ale ministrului de externe Ali Babacan adresate omologilor lor Tigran Sarkisian și Eduard Nalbandian. Recent s-a aflat că în Elveția au avut loc întâlniri confidențiale armeno-turce în trei etape.

Pe 23 iunie, la Moscova, Serj Sarkisian a declarat: „Partea turcă propune formarea unei comisii care să studieze faptele istorice. Noi nu sîntem împotriva creării unei asemenea comisii, dar numai atunci cînd se va deschide frontiera între statele noastre. Altfel aceasta poate deveni un mijloc de amînare cu anii și speculare a chestiunii. Am de gînd să întreprind noi pași pentru impulsivarea relațiilor armeno-turce. Este foarte probabil că o să-l invit pe președintele Turciei, Abdullah Gül, la Erevan, ca să urmărim împreună meciul de fotbal dintre naționalele Armeniei și Turciei“.

Pe 9 iulie, Sarkisian scria în Wall Street Journal: „Pe 6 septembrie va avea loc meciul dintre echipele naționale ale Armeniei și Turciei din preliminariile campionatului mondial. Îl invit pe omologul meu turc, Abdullah Gül, în Armenia să urmărim împreună meciul pe stadion. Cu aceasta vom semnala noul început simbolic al relațiilor noastre“.

Pe 24 iulie, odată cu asfințitul, Abdullah Gül s-a apropiat de Armenia pe cît putea de mult. Intrînd printre ruinele de la Ani cu zecile de gărzi de corp și de trăgători ai cortegiului prezidențial, Gül s-a oprit mai întîi lîngă ruinele bisericii Surp Pârghici clădite în anul 1034. „Ani este un loc foarte important pentru noi, întrucît turcii pe aici au venit în Anatolia“, i-a răspuns Gül unui ziarist turc.

Apoi Gül s-a apropiat de soldații turci și i-a întrebat dacă armenii continuă detonările în orașul de vizavi. „Cîteodată, da“, au răspuns soldații. Aceasta era deja o acuzație indirectă la adresa Armeniei. Din timp în timp oficialii turci acuză Armenia cum că detonările de la carierele de piatră de pe malul stîng al Ahurianului afectează monumentele orașului pustiu.

Președintele Turciei a pornit către biserica Tigran Honent, cîteva clipe a privit tăcut spre Armenia, apoi s-a dus la catedrală. Mi-e greu să spun ce sentimente au turcii cînd se află la Ani și mai ales la catedrală, indiferent că e președintele țării sau un turc oarecare ce locuiește într-o casă cu un singur nivel sau într-un bordei din satul Odjahlî de lîngă Ani. Tînărul turc ce mă ajuta la traducere care, după cum spunea, s-a plimbat de peste o sută de ori prin Ani, ne-a spus mie și corespondentului *Monde* de la Paris: „De fiecare dată cînd pășesc pe aici mă cuprinde să nu spun tristețe, ci melancolie“. Apoi și-a amintit de Hrant Dink căruia îi plăcea să se urce și să se plimbe pe zidurile de la Ani.

În catedrală oficialii turci îi explicau ceva lui Gül, iar președintele își plimba ochii pe pereții interiori ai bisericii. Apoi delegația a vizitat o construcție din perioada selgiucidă și moscheea Ebul Manucer.

Se lăsa seara cînd am pornit de la Ani spre Kars. În dimineața următoare, pe 24 iulie, avea să aibă loc o ceremonie pentru care era tocmai cea pentru care Abdullah Gül sosise la Kars. Prin ceremonia petrecută în prezența președinților Azerbaidjanului și Gruziei, Ilham

Aliiev și Mihail Saakașvili, s-a anunțat începerea construirii tronsonului turcesc al căii ferate Kars-Ahalkalak-Tbilisi-Baku. Acesta este încă un proiect regional ce ocolește Armenia.

La primăria din Kars l-am întrebat pe Gül dacă este posibilă refacerea, împreună cu Armenia, a podului medieval de la Ani de peste Ahurian care ar lega nu numai Armenia și Turcia contemporană, dar ar marca începutul unei noi punți între cele două țări. L-am întrebat pe președintele Turciei și dacă se pregătește să accepte invitația omologului său armean și să urmărească meciul de fotbal Armenia-Turcia de pe 6 septembrie împreună cu Serj Sarkisian.

„Mai întîi vreau să spun că i-am mulțumit președintelui pentru invitație. Noi încă nu am luat nici o hotărîre. Politica noastră este foarte clară. Vrem bună vecinătate. Vrem o bună cooperare cu toate țările din regiune. Există anumite probleme, iar acestea trebuie să dispară. Această regiune vrem să o vedem stabilă și prosperă. Toate țările din regiune se pot alătura proiectelor regionale dacă recunosc integritatea teritorială a vecinilor“, a răspuns Gül.

Probabil că președintele Turciei nu va veni la Erevan. Partea turcă are pentru aceasta a serie de motive întemeiate și neîntemeiate, printre care sînt deloc secundare situația politică internă complicată din Turcia și greutățile pe care le întîmpină partidul „Dreptate și prosperitate“.

Tatul HAKOBIAN
Ani-Kars

Armenia la Jocurile Olimpice

Delegația Armeniei a plecat spre Beijing unde va participa la Olimpiada de vară. Din delegația compusă din 60 de persoane fac parte 25 de sportive ce vor concura la probele de tir, natație, haltere, lupte, box, judo și atletism. Președintele Comitetului Olimpic Armean, Gaguik Dzarukian a declarat că fiecare sportive care va cuceri medalia de aur va primi cîte 800.000 de dolari. Succes sportivilor armeni!

Un khacikar pentru Johannes Lepsius

Cu ocazia împlinirii a 150 de ani de la nașterea pastorului Johannes Lepsius (1858-1926) în mica localitate Friesdorf unde a slujit timp de 10 ani, comunitatea armeană din Germania a inaugurat un khacikar dedicat celui ce a făcut cunoscut lumii întregi genocidul săvîrșit împotriva armenilor. Mulți invitați din Armenia au participat la slujba ce a avut loc în Biserica Sfîntul Martin din localitate. Directorul *Casei Lepsius*, Hans Ulrich Schulz a spus că din liniștita localitate Friesdorf s-a auzit vocea lui Lepsius care a vorbit din ce în ce mai tare despre genocidul armean. Dar el a fost nevoit să plece din localitate stabilindu-se la Potsdam acolo unde se află astăzi *Casa Lepsius* un loc simbolic de întîlnire pentru nemți, armeni și turci. După slujba a fost inaugurat khacikarul dedicate pastorului și soției lui, Margareth

ArmenTel are 780.000 de abonați

Operatorul de telefonie mobilă *ArmenTel* a urcat de la 540.000 de abonați, în primul trimestru al acestui an, la 780.000 de abonați în luna iulie. Această creștere se datorează calității serviciilor oferite, după cum a declarat directorul general al companiei, filială a grupului rus *VimpelCom*. Conform statisticilor cei doi importanți operatori de telefonie mobilă din Armenia, *ArmenTel* și *VivaCell* au, în total, 1,7 milioane de clienți.

Cognacul armenesc se vinde bine

Bilanțul financiar al anului 2007 a fost foarte bun pentru Fabrica de cognac din Erevan care a înregistrat o creștere a vânzărilor de 24% în comparație cu anul precedent.

Directorul fabricii, proprietate a grupului francez Pernod Ricard, a declarat în cadrul unei conferințe de presă că vânzările au crescut cu 29% spre Rusia și 26% spre Ucraina, principalele piețe de desfacere a cognacului armenesc. Creșteri semnificative de vânzări s-au înregistrat spre Țările Baltice și Kazakhstan. Cunoscuta marcă „Ararat“, este tot mai căutată și în Germania, Polonia și Cehia urmînd să fie atacate piețe noi cum ar fi Vietnam, Mongolia și Australia.

M.S.

Dosarul nuclear iranian – între declarații și negocieri

Un apreciat strateg militar german, feldmareșalul conte Alfred von Schlieffen, șef al Statului Major între 1891 și 1906, din generația care l-a învățat pe mareșalul Mackensen – „spărgătorul de fronturi“ – arta războiului, avea o deviză mult apreciată ulterior de planificatorii militari: „În marș – separat, la atac – împreună!“ Multă vreme, această veche opțiune de dibăcie strategică a dat rezultate, de la campaniile lui Alexandru cel Mare pînă la cele ale lui Napoleon și Eisenhower. Ar mai fi funcționale astfel de manevre în timpurile cînd sateliții și rachetele decid situația doar printr-un joc al butoanelor? Întrebarea rămîne fără răspuns, așa cum fără un rezultat decisiv s-au încheiat și discuțiile de la Geneva dintre negociatorii celor 5 (SUA, Rusia, China, Franța și Anglia) plus 1 (Germania) cu Iranul, în ceea ce privește contenciosul programului nuclear iranian. „Dosarul nuclear“ este departe de a fi rezolvat, așteptările părților fiind infirmate. Chiar dacă unele voci consideră negocierile un „eșec“, faptul că un înalt responsabil american, adjunctul Departamentului de Stat (undersecretary of State), al treilea în ierarhia diplomației americane, ambasadorul William Burns (fost șef de misiune la Atena și NATO), a stat la aceeași masă cu trimisul special al lui Mahmud Ahmadinejad și a participat la discuții spune ceva.

Este vorba despre tentativele de a aduce Iranul la o înțelegere cu Occidentul. La sfîrșitul discuțiilor de la Geneva, i s-a dat lui Javier Solana, responsabilul cu Relațiile Externe al Uniunii Europene, un termen de două săptămîni ca să obțină un răspuns limpede din partea Iranului. La Ierusalim se consideră că doar un atac armat aerian poate stopa înarmarea nucleară a Iranului. Așa cum s-a întîmplat și în cazul Siriei. Numai că... Numai că Iranul nu este Siria, are o pondere extrem de importantă în producția și exportul de petrol și gaze naturale, iar atacarea lui ar genera complicații cu efecte imprevizibile. Recentele descoperiri de zăcăminte de petrol, ca și cele din Khuzistan, în sudul Iranului, sînt evaluate la peste 1,1 miliarde de barili. Relațiile intense cu China, membră în Consiliul de Securitate al ONU, puternic interesată de petrolul iranian, complică și mai tare situația. Rezervele valutare ale Chinei în clipa de față pot destabiliza economia americană, în caz de conversie în euro. China a exportat în 2007 mărfuri în valoare de 300 de milioane de dolari și a importat doar în valoare de 50 de milioane. Faptul că Guvernul chinez recomandă cetățenilor Republicii, la modul oficial, fără nici o glumă, să nu se scarpine în cap și să nu se scobească în nas pe durata Jocurilor Olimpice devine un lucru secundar, chiar dacă atrage zîmbete superioare din partea noastră.

Strategii de la Pentagon sînt mai rezervați în deschiderea unui nou front militar, după cele din Afganistan și Irak. În același timp cu negocierile de la Geneva, au avut loc și alte numeroase contacte între actanții zonali. Ministrul de Externe iranian, Manouchehr Mottaki, a vizitat Turcia în ajunul discuțiilor de la Geneva. A avut convorbiri cu omologul său, Ali Babacan, dar și cu primul ministru, Recep Tayyip Erdogan, și președintele Abdullah Gul. În același timp, negociatorul iranian la Geneva a avut convorbiri separate cu reprezentanții Chinei și Rusiei. Să amintim că acest personaj, trimis special al lui Ahmadinejad, este Saeed Jalil, secretar al Consiliului Național Suprem de Securitate al Iranului. Discrete contacte și discuții au avut loc în Elveția și între diplomații turci și armeni, tocmai pentru a se găsi un culoar de negociere directă între cele două țări, care, altminteri, nu au relații diplomatice. Iranul se implică pe toate canalele în jocurile de culise ale Orientului Mijlociu. Dacă președintele iranian a făcut declarații necontrolate și belicoase la adresa USA și a Israelului, ieșirea la rampă, tot în aceste zile fierbinți de vară, a vicepreședintelui Esfandiari Rahim Mashaie – ministru al Patrimoniului și Turismului, dar și cuscrul cu președintele, printre altele – poate să însemne o vagă schimbare de atitudine.

„Iranul este prietenul poporului american și israelian. Nici o națiune nu este dușmanul nostru în lume“, vine după ce cuscrul-președinte declarase și vorbise despre „microb murdar“ și „animal sălbatic“. Știm bine că declarațiile din Orient nu trebuie luate ad integrum, trebuie să fim circumspecți la vorbe. Iranienii au un program spațial la care nu vor să renunțe – rachete, sateliți etc. –, ce poate pune în pericol, însă, securitatea Israelului și planurile strategice și militare ale partenerilor săi. Vizita intempestivă a lui Barack Obama în Afganistan și Irak denotă importanța specială acordată situației din Orientul Mijlociu, nu doar de către candidatul la președinția Americii. O soluție confortabilă și rezonabilă pentru toate părțile ar dezamorsa „dosarul nuclear“ iranian, care complică, în plus, și așa complicata situație zonală. Să sperăm că eforturile diplomației și abilitatea în a negocia o situație complexă vor reuși să stingă un potențial conflict militar cu efecte greu de calculat. Turcia și Iranul pot contribui la stabilizarea zonei (Turcia e și membră NATO, dar are un cuvînt de spus și în negocierile cu Iranul). Dincolo de vorbe. Mai urîte sau mai frumoase.

Bedros HORASANGIAN
după Observatorul Cultural,
nr 433 / 24 iulie 2008

În lumea modernă există numeroase religii. Probabil că la izvoarele istoriei erau și mai multe. Dintre religiile mai mari reținem mahomedanismul, budismul, hinduismul, jainismul, confucianismul, șintoismul și multe altele. Nu am mai pomenit iudaismul și creștinismul prea bine cunoscute. Toate aceste religii, foarte diferite, au în comun înclinarea spre cultivarea unor dogme care apelează la demersul, cel puțin declarat, de pacificare a relațiilor interumane în sensul cel mai general al cuvântului. Prozelitismul, la cele care îl cultivă, apelează la convingere prin argument.

Islamul însă și-a câștigat o tristă faimă, în istorie, în a fi o religie care se propagă cu sabia. Se afirmă că însuși profetul, prin textul coranic a îndemnat la aceasta. Iar în prezent se acioază islamului terorismul mondial, deși focare de terorism sînt întreținute și de elemente neislamice (Spania, Irlanda, etc). Ce este fals sau adevărat în aceasta? Răspunsul la întrebările acestea ni-l poate da numai un specialist. Și acest specialist ar putea fi Jean-Paul Roux, a cărui carte UN CONFLICT TERIBIL (*Istoria Războiului dintre islam și creștinătate 622-2007*) tradusă din limba franceză de Lucia Postelnicu Pop, a apărut în 2007 la editura Artemis.¹

Cine este însă J-P Roux? Fost director de cercetări la CNRS, fost profesor la Școala de la Luvru-unde a predat arta islamică-stăpînind cîteva limbi orientale, el a consacrat numeroase lucrări Orientului și Asiei. Se pot cita: *Istoria turcilor* Fayard, 1984, 2000; *Istoria Iranului și a Iranieinilor* Fayard, 2006. A fost interesat întotdeauna de istoria religiilor *Iisus*, Fayard, 1989; *Muntele sacru, muntele mitic* Fayard, 1999. Putem conchide, așadar, că nu documentarea i-a lipsit profesorului Roux atunci cînd a scris această carte.

Voluminoasa lucrare nu poate fi prezentată decît sumar. Roux, începe prin a arăta începuturile islamului în contextul creștinismului din sec. VII și relațiile lui cu evreeii. Se acordă atenția cuvenită invaziei arabe, cucerirea Spaniei, Africii de Nord, Egiptului și atacul asupra Constantinopolului. Urmează războaiele bizantino-arabe (718-867), cucerirea Siciliei, lupta de la Poitiers, reconquista, arabii și Franța, și Italia. Apoi se ocupă de retragerea arabă, ridicarea Bizanțului, luptele pentru Creta, și din nou operațiuni în Franța și Italia. Un capitol special se consacră venirii turcilor, stabilirea lor în Asia

O PROBLEMĂ ACTUALĂ

Mică, începuturile Cruciadelor și cucerirea Ierusalimului.

„La începutul secolului al XIX-lea unul din cele douăzeci și două sau douăzeci și patru de triburi ale oguzilor, turci apuseni, tribul kinikilor, cunoscut curînd sub numele de selgiucid, care își așezase tabăra pe malul drept al fluviului Sîr Daria aproape de Djend (Petrovsk), intervine în disputele între karakhanizi, ghaznevizi, samarizii din Sogdiana, pe de o parte, și șahul Horezmului, pe de altă parte, miza fiind turcizarea în delta fluviului Oxus. /.../ în 1064 ocupau capitala Armeniei bagratide, Ani, ceea ce va antrena, sub conducerea lui Ruben, un exod masiv al populației spre Cilicia, unde fusese construit în 1080, regatul Armeniei Mici. /.../” În 1071, la Manazkert trupele heterogene ale Bizanțului pierd bătălia cu selgiucidii și Asia Mică este pierdută iremediabil.

Un capitol este consacrat recuceririi iar un altul Cruciadelor.

Turcii otomani se instalează în Asia Mică abia în 1299. Consolidarea stăpînirii lor trebuia să mai aștepte însă încă o jumătate de secol. Disensiunile intrabizantine au făcut ca însăși Bizanțul să ajute în repetate rînduri turcii să-și consolideze pozițiile. Căderea Constantinolului a fost pregătită în lăuntru său. La 1453 era cucerit fără un efort deosebit.

Secolele se rostogolesc unele după altele dar bătăliile dintre creștini și musulmani continuă pretutindeni (Lepanto, Granada, Creta, Europa Centrală, războaiele ruso-iraniene, Indonezia, Filipine, războaiele rusoturce, balcanice. Apoi Egipt, Algeria, Caucazul).

Un capitol este consacrat războiului din 1914-1918 și consecințele lui. Un subcapitol, care lasă indecisă problema dacă a fost su nu genocid, se referă la faptul că Anatolia a fost golită de armeni: DISPARIȚIA CREȘTINILOR DIN TURCIA. În tot Orientul, doar Turcia nu mai are creștini – sau are atît de puțini: sub unu la sută din populație.

În timpul războiului s-au făcut de către toate părțile promisiuni ce nu s-au mai respectat.

„În locul Armeniei Mari anatoliene, «pentru care puterile occidentale nu au făcut nimic» (Jean Pierre Valognes), se mulțumesc să creeze o mică Armenie caucaziană de 29000 de kilometri pătrați (proclamată la 28 mai 1918), sovietizată imediat (3 decembrie 1920). /.../ francezii debarcă în Cilicia (decembrie 1918), /.../ la 10 august 1920, cînd se semna tratatul de la Sevres, soarta kurzilor și armenilor, rămînea în suspensie, dar dezmembrarea imperiului otoman era un fapt împlinit.”

Ultimul capitol aduce evenimentele în zilele noastre.

Roux pornește de la constatarea că islamul și creștinismul sînt religii cu vocație universală. Ele tind să atragă toată omenirea. Metodele recomandate de evanghelii pentru propagarea creștinismului sînt pașnice. Coranul afirmă că propagarea islamului trebuie făcută cu forța armelor. În realitate creștinismul a recurs adeseori la război religios. Islamul s-a răspîndit adeseori pe cale pașnică. Dar scopurile similare nu puteau să nu ducă la conflicte militare între aceste două religii vecine. Diferențierea acestor religii pleacă din rădăcină, de la dogme. Iisus, om adevărat, este fiul lui Dumnezeu, Dumnezeu adevărat. Mohamed este om și e profet. Spre deosebire de Iisus, Mohamed a avut familie și a trăit pînă la 62 de ani. Ambele tradiții s-au păstrat oral și au fost scrise mai tîrziu. Islamul respectă pe Iisus ca pe un profet dar refuză să creadă că este fiul lui Dumnezeu. Islamul, în general, ignoră dogmele creștine respingîndu-le. Creștinismul vede în islam o erezie. Dante îl plasează pe Mahomed în fundul infernului (*Infernul, XXVII, 35*). Iubirea este însăși temelia creștinismului („iubește pe aproapele tău ca pe tine însuți”). Noțiunile de iubire și iertare nu sînt străine Coranului, însă ele se pierd în mulțimea de texte com-

parativ cu îndemnul la violență și război. În Coran sînt pe puțin 250 de versete care îndeamnă la războiul sfînt. Război dus împotriva idolatriilor (creștinii au trei dumnezei, evreeii au rupt pactul cu Dumnezeu, și alții.). „Omorîți-i pe idolatri oriunde îi veți afla. Prindeți-i, înhățați-i, întindeți-le orice cursă pentru a-i captura” (IX,5). A muri în lupta pentru islam înseamnă a merge direct în rai. „Nu da ascultare necredincioșilor și luptă împotriva lor cu toată puterea” (XXV,42). Oamenii cărții (*Akl al Kitab*), adică evreeii și creștinii, aveau voie să-și păstreze religia și aveau protecție contra unui preț de răscumpărare (*dhimmi*) Prețul (capitulațiile) era substanțial și în plus, creștinii erau supuși unei inegalități permanente, însoțită de măsuri jignitoare. „Luptați... împotriva oamenilor Cărții... pînă ce vor plăti tributul și vor fi supuși” (Coranul, IX,29).

Creștinii nu au aplicat întotdeauna doctrina lui Cristos. Musulmanii, dimpotrivă, fără a respecta întotdeauna îndemnul la moderație, au rămas fideli învățăturilor Coranului. Am putea crede că retragerile creștinilor derivă, parțial, din piedica ancorată în conștiința încărcată tocmai de infidelitatea față de învățăturile lui Cristos.

Într-o notă autorul remarcă indicele de fertilitate ridicat în țările musulmane, care este situat între 3 și 5, în timp ce același indice în Franța este de 1,75 iar în Germania 1,33. Numărul imigranților musulmani în Europa Occidentală este estimat la peste 10 milioane. Ambele procese (natalitate și imigație) sînt într-o dinamică permanentă. Deși nu este o invazie planificată, rezultatele sînt aceleași.

Scrisă accesibil și destinată unui public larg, cartea lui Jean –Paul Roux are în același timp rigoarea unei lucrări de referință, fiind echipată cu o cronologie detaliată și o bogată bibliografie. O carte ancorată în istorie, dar și în actualitate, care se citește fără a o lăsa din mînă și este de neocolit pentru cititorul zilelor noastre.

Arpiar SAHAGHIAN

¹ Jean-Paul Roux, Un conflict teribil, istoria războiului dintre islam și creștinătate, Artemis, 2007, 335p. Note, Cronologie, Bibliografie. ISBN-978-973-566-160-8

Se caută un nume...

Ați auzit cîndva ca francezii să demonstreze că sînt francezi? Au simțit ei vre-o dată această nevoie? Iată că tătarii din republica de la Baku simt de o bună bucată de vreme să demonstreze că nu sînt tătari ci un alt neam, vecin cu ei, trăitor în nordul Iranului, Azerii.

În acest scop ei au publicat o cîrticică de 280 pagini cu titlul: *War against Azerbaijan. Targeting Cultural Heritages*. Cîrticica e însoțită de două cd-uri și un dvd. Argumentația acestui volumaș anonim se bazează pe lipsa de informare a cititorilor și necunoașterea istoriei popoarelor din Caucaz. Să lămurim de la început faptele. Există un popor (indo-european) în nordul Iranului, la sud de fluviul Arax, care poartă numele de Azer. Din cele mai vechi timpuri. Și există o populație turco-tătară, la nord de fluviul Arax care s-a așezat aici numai cu cîteva secole în urmă.

Atunci cînd Alexandru cel Mare cucerea Persia, ținutul acesta a fost apărut de viteazul Atrpet (Atrbed). Și astfel, fostul Micul Marastan, în cinstea lui, s-a numit Atrpatakene (în lb. arm.) sau Atrbadagan. Grecii l-au numit Atrpatakene. Ulterior, suferind influența limbilor din zonă numele s-a schimbat în Atrbegan, Atrbejan, Aderbajian, și reprezintă ținutul din sudul fluviului Arax, aflat și azi în nordul Iranului.

Teritoriile din jurul orașului Baku, au căpătat denumirea de Azerbaigean abia în 1918. Inițial, atunci cînd sovietele au creat state autonome în Caucaz, acest stat a căpătat denumirea de *Republica Sud-Est Caucaziană*. Partidul naționalist Mussavat, nu a fost de acord cu denumirea și s-a convenit asupra denumirii de Azerbaigean. Istoricul V. Bertold arată încă în 1924, că aceasta a fost făcută cu scopul

ca în viitor noul stat să se unească cu adevăratul Azerbaigean din nordul Iranului. O stratagemă asemănătoare s-a practicat, recent, și în spațiul Iugoslav cînd unul din noile state formate după dezmembrarea Iugoslaviei și-a luat numele de Macedonia, la fel ca o provincie din Grecia, fapt care generează tensiuni pînă în prezent.

Azerii indo-europeni, din nordul Iranului, au fost cuceriți, la un moment dat, de mongoli și turco-tătari și au adoptat, aproape în totalitate, o limbă turcică. Ulterior ei au trecut la islamism.

În textul care ni se prezintă există și alte inadvertențe. Astfel ni se spune că (neo)azerii ar fi venit odată cu Ak

Koyunlu și Kara Koyunlu. Dar pe de altă parte ni se spune că (neo)azerii ar fi descendenții aghuanilor, un neam creștinat de Mesrop Maștoț, dar care a trecut ulterior la islam. Pînă se va decide istoriografia febrilă de la Baku, vă lăsăm privilegiul să ghiciți dumneavoastră adevărul. Oricum mica hartă, pe care o reproducem, și care arată starea lucrurilor în vechime vă poate veni în ajutor.

Dar poate că unii dintre dumneavoastră cunoașteți scrierile lui Strabon. El spune că „fluviul Araxes curge prin mijlocul Armeniei” iar în altă parte: „fluviul Kura (Cyrus, Kirus) este granița dintre Armenia și Alani”. Nu-l putem bănuși pe Strabon de lobby pentru armeni. (A.S.)

Interviu cu CRISTINA POPA, absolventă a Facultății de Studii Europene a Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca

Va rog, în primul rând să ne oferiți câteva date din biografia dumneavoastră. Care este legătura cu armenii întrucât numele nu trădează o afinitate cu nația armeană!

M-am născut în 1987, în județul Bihor. Părinții mei sînt amîndoi ingineri, în domeniul petrolului. Ambii au ajuns în Bihor cu stagiatura, după terminarea facultății, la Suplacu de Barcău, o zonă destul de cunoscută de unde se extrage petrol. Numele meu nu trădează afinitatea cu nația armeană pentru că tatăl meu, Popa Dan-Laurențiu, este român. După ce am terminat școala generală în Suplacu de Barcău, am urmat liceul în Gherla, cunoscută așezare armenească, de unde este mama, Anamaria. În iulie 2008 am absolvit Specializarea de Relații Internaționale a Facultății de Studii Europene din cadrul Universității Babeș-Bolyai din Cluj Napoca.

De ce ați ales Genocidul Armean ca subiect de licență, pe ce material bibliografic ați construit lucrarea? Cîteva date despre lucrare.

Pe lîngă interesul personal, în principal lipsa interesului spațiului academic românesc, și în special a celui clujean față de Genocidul nostru, comparativ cu altele, m-a determinat să aleg acest subiect. În afară de o lucrare a unei profesoare de la Facultatea de Istorie din Cluj, despre armenii din Transilvania, nu cunosc vreo lucrare din Cluj care să îi trateze pe armeni în general sau Genocidul, în particular. Această lipsă mi se pare incorectă, și uneori înfrîntătoare. Consider că și armenii au contribuit la patrimoniul civilizației mondiale, încît tragedia prin care au trecut să nu fie uitată.

Din păcate, materialul la care am avut acces a fost destul de puțin, în special lucrările tipărite. Dintre piesele de rezistență aș menționa lucrarea d-lui Sergiu Selian, „Istoria unui genocid ignorat”, cea a d-lui Tigran Grigorian, „Istoria și cultura poporului armean”, dar și Christopher Walker, „Armenia. The survival of a nation”, Gazdovits Miklos și altele. Am folosit, de asemenea, și documentele de la diferite ambasade, misiuni diplomatice, școli, instituții religioase ce existau în Imperiul Otoman în acea vreme, precum și presa contemporană referitoare al subiect, toate în format electronic.

Am considerat util și corect să structurez lucrarea pe 6 capitole: „Armenii de-a lungul istoriei”, „Imperiul Otoman la începutul secolului XX. Ascensiunea Junilor Turci”, „Uciderea unei națiuni” (expresie preluată după Henry Morgenthau), „Căderea Junilor

„Cristina Popa este o eminentă absolventă a Facultății de Studii Europene a Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca. După un parcurs excelent în cursul anilor de studii, lucrarea ei de licență a constituit a încununare pe măsură a eforturilor ei anterioare. Disertația dedicată unei probleme de mare actualitate și de o însemnătate deosebită pentru înțelegerea a ceea ce a reprezentat genocidul în secolul XX s-a întemeiat pe o documentație de mare seriozitate, prelucrată cu o metodologie adecvată și cu o surprinzătoare maturitate de analiză. Relevarea unor aspecte mai puțin cunoscute ale momentului din 1915 mai cu seamă în privința făptuitorilor genocidului și a destinului lor ulterior oferă lucrării un interes deosebit. Publicarea lucrării va constitui fără îndoială o contribuție importantă la informarea opiniei publice din România asupra genocidului armean și a implicațiilor sale contemporane.”

Prof. univ. dr. Ladislau Gyemant

Turci”, „Răzburarea” și „Implicații juridice ale genocidului. Genocidul armean pe scena internațională”. Aceste capitole se vor a fi un fel de puncte de referință în desfășurarea evenimentelor, primul fiind necesar pentru a familiariza comisia examinatoare, auditoriul și cei care vor citi, eventual lucrarea, în viitor, cu armenii și istoria lor. Lucrarea a fost prezentată într-un mediu academic unde se știe prea puțin despre armeni, idenitatea lor, istoria lor și/sau cultura lor.

De asemenea lucrarea are o anexă care cuprinde colecția de fotografii făcute de medicul militar german Armin Wegner, care însoțise convoaiele de deportați armeni și făcuse fotografii în ciuda interdicției și fusese apoi arestat din cauza lor.

Pot spune că am constatat doar reacții pozitive la alegerea unui asemenea subiect al lucrării de licență, începînd de la colegi și pînă la profesori, inclusiv profesorul care mi-a îndrumat lu-

❖ **Despre lucrarea de licență avînd ca temă genocidul Armean**

❖ **De ce a ales acest subiect**

❖ **Biografia unei tinere de origine armeană**

❖ **Incursiune în documente uitate**

❖ **Tragicele mărturii ale lui Armin Wegner**

❖ **Rezoluția 106 a Congresului Statelor Unite ale Americii**

crarea. Acesta din urmă este prof. dr. Ladislau Gyemant, decanul Facultății de Studii Europene, director al Institutului de Judaică din Cluj. De la început, de acum 1 an cînd a acceptat să îndrume realizarea unei lucrări cu acest subiect, a fost interesat de progresul documentării, de progresul lucrării în general, și s-a arătat bucuros că „pun suflet” în lucrare. Această atitudine, care pe mine nu a putut decît să mă bucure, s-a văzut și la susținerea propriu-zisă, care a durat cu mult mai mult decît timpul standard, comentariile și răspunsurile prelungindu-se.

Ce intenții, în perioada imediat următoare, aveți pentru a continua, eventual, această lucrare sau pentru a fi promovată cît mai bine?

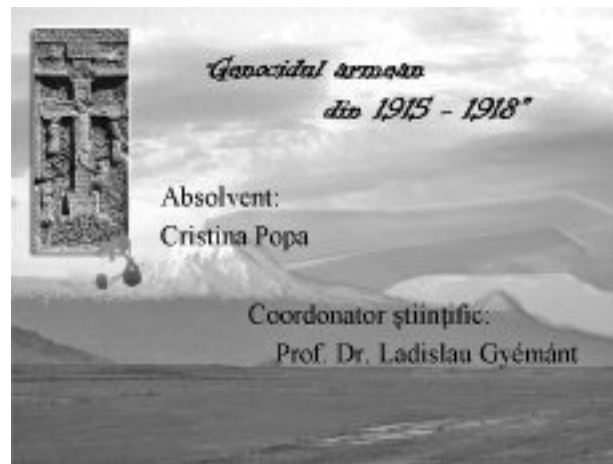
În viitorul apropiat, în ceea ce privește lucrarea și subiectul său, doresc să urmăresc evoluția rezoluției 106 în SUA și efectul ei asupra politicii americane în Orientul Mij-

lociu, precum și locul pe care îl va ocupa recunoașterea genocidului pe agenda de politică externă a Armeniei, fie el expres sau ascuns. De asemenea, proiectele de viitor pe care doresc să le pun în practică în perioada următoare ar fi adaptarea de poezii armenesti pe muzica lui Ara Gevorgian și/sau Khaciatur Avetisyan precum și înființarea sau participarea la un grup folcloric armenesc.

Doriți să mulțumiți, în mod special cuiva care v-a ajutat la finalizarea acestei lucrări?

Aș dori să aduc mulțumiri în primul rînd familiei pentru sprijinul și dragostea care mi-au arătat-o în această perioadă deloc ușoară din viața de student, d-lui profesor Gyemant și d-lui Arpiar Sahaghian, pentru ajutorul și sfaturile pe care mi le-au acordat și redacției *Ararat* pentru a-mi fi pus la dispoziție cîteva materiale fără de care cu greu m-aș fi descurcat.

Ararat

Cum s-a desfășurat examenul

Varianta standard pentru orice lucrare de licență este prezentarea lucrării în cadrul unui examen oral, ce trebuie să dureze 10 minute, unde să intre și eventualele comentarii sau întrebări ale profesorilor. În cazul meu examenul a durat mult mai mult, după spusele colegilor prezenți în sală, vreo 30 minute. Deși m-am pregătit cît de bine am putut, am avut emoții foarte mari, și din acest motiv mă bucur că totuși am avut voie să îmi notez cîteva puncte de reper a ceea ce urma să spun. Îmi pare rău că din cauza unor dificultăți tehnice, ultimul slide de pe prezentarea în *Powerpoint* a lucrării (obligatorie) nu s-a putut afișa în întregime lui: în afară de cîteva poze din colecția lui Armin Wegner, pusesem și un clip audio cu Djivan Gasparian cîntînd *Adanayi Voghpe* la duduk, care am considerat eu că este potrivit, dar care nu a mers.

Am așteptat aproximativ o oră și jumătate ca să aflu rezultatele, și am fost foarte bucuroasă cînd acest lucru s-a întîmplat. Poate că m-a ajutat și costumul tradițional pe care l-am purtat (v. foto).

ISTORIA ÎNSÎNGERATĂ A PRIMULUI STAT CREȘTIN

O tradiție pioasă armeană, bazată pe scrierile lui Eusebiu de Cezareea și ale lui Movses Horenatzi, vorbește despre un contact foarte timpuriu cu învățătura creștină. Se afirmă că regele Avgar al V-lea (4 î.Hr.-50 d.Hr.) ar fi luat legătura cu Mântuitorul Hristos, dorind să afle mai multe despre creștinism, dar și să fie vindecat de o boală incurabilă (lepră), invitându-l în capitala Edesa. Mântuitorul i-ar fi răspuns printr-o epistolă, scrisă de Sfântul Apostol Toma, că trebuie să îndeplinească „însărcinarea pentru care S-a întrupat”, dar că îl va trimite pe unul dintre ucenicii Săi spre a-l vindeca, „după ce va pleca” (după Înălțare). Mai departe, în legendă, este confundat Sfântul Apostol Iuda, ruda Domnului, cu Sfântul Tadeu, unul dintre cei șaptezeci de ucenici trimiși de Mântuitorul la propovăduire, spunându-se că Sfântul Apostol a fost cel care ar fi împlinit cuvintele din scrisoare, punând, astfel, bazele creștinismului armean.

Istoriile „luminării” Armeniei

Se știe că numele Sfântului Apostol Iuda apare în Sfânta Scriptură în mod diferit: „Levi, ce se zice Tadeu” (Matei 10, 3), „Tadeu” (Marcu 3, 18), „Iuda, nu Iscarioteanul” (Ioan 14, 22), și „Iuda al lui Iacov” (Faptele Apostolilor 1, 13), spre a fi diferențiat de vânzătorul Domnului. Printre cei șaptezeci de ucenici s-a aflat și Tadeu, originar din Edesa, care a propovăduit în localitatea natală, vindecându-l și botezându-l pe regele Avgar. Istoricul bisericesc Nichifor Calist spune despre Sfântul Apostol: „Dumnezeiescul Iuda, nu Iscarioteanul, ci altul, care avea îndoită numire, Tadeu și Levi, fiul lui Iosif și fratele lui Iacov (...) mai pe urmă a mers în Edesa, cetatea lui Avgar, unde mai înainte celălalt Tadeu – unul din cei șaptezeci – a propovăduit pe Hristos. Acolo, de nu ajungea ceva din slujba celui alt, a împlinit el bine”.

Tradiția mai afirmă că trimisul Mântuitorului ar fi adus cu el și sulița cu care a fost împuns Acesta pe Cruce, suliță care este expusă și astăzi, în Catedrala Echmiadzin.

Tradiția ortodoxă completează altfel această povestire pioasă: ca răspuns la cererea lui Avgar, Domnul Hristos i-a trimis acestuia o pînză pe care se afla imprimat chipul Său. Acea icoană l-ar fi vindecat pe regele armean și, mai mult, în urma așezării ei pe peretele unei biserici, chipul s-ar fi imprimat și pe zid. Ambele icoane, despre care s-a vorbit la Sinodul al VII-lea Ecumenic, fiind menționate și de Sfântul Ioan Damaschin, au fost duse la Constantinopol în secolul al X-lea, de unde au dispărut fără urmă în timpul cuceririi capitalei Bizanțului de către oștile celei de-a patra Cruciade (1202-1204).

Sfântul Apostol Bartolomeu a propovăduit și el în Armenia, unde se spune că ar fi adus prima icoană pictată de mînă omească: icoana Preasfintei Fecioare Maria, realizată de Sfântul Evanghelist Luca. A primit moarte martirică, asemenea Sfântului Apostol Iuda, în timpul persecuției declanșate de Sanatruce Apostatul, fiul regelui creștinat Avgar. Armenii le acordă o cinstită deosebită celor doi propovăduitori, pe care îi numesc „primii Luminători”.

„Luminătorul” Armeniei este considerat Sfântul Grigorie, cel care a reușit, în ciuda suferințelor pricinuite de necredincioși, să îl creștineze pe regele Tiridates (238-314). Creștinismul a devenit religie oficială de stat în anul 301, cu unsprezece ani înainte de Edictul de la Milan. Tot Sfântului Grigorie i se datorează și organizarea Bisericii Arme, dar și aducerea moaștelor Sfântului Ioan Botezătorul.

Armenii se mîndresc cu faptul că în țara lor a pătruns creștinismul încă din perioada apostolică, acolo propovăduind și primind moarte martirică Sfântul Apostol Iuda, ruda Domnului, și Sfântul Apostol Bartolomeu. Biserica locală pune accent pe această propovăduire, spre a-și justifica originea, trecută de altfel, și în titulatura oficială: „Biserica Ortodoxă și Apostolică Armeană”. Un alt motiv de mîndrie este că regatul din zona Caucazului a fost primul stat, conform istoricilor, care a adoptat creștinismul, încă din anul 301. Înconjurată de vecini musulmani și adesea invadată de aceștia, Armenia a avut foarte scurte perioade de independență. Creștinismul a fost cel care i-a păstrat pe armeni uniți, chiar dacă Biserica locală a pierdut contactul cu Biserica Ortodoxă. Pentru păstrarea credinței și pentru dobîndirea libertății, ei au fost, de-a lungul timpului, persecutați și chiar uciși fără milă. Urmele suferințelor se păstrează și astăzi: refugiații armeni alcătuiesc una dintre cele mai numeroase și mai bine organizate Biserici din diaspora, pe plan mondial.

Catedrala Armeană din Ecimadzin

Cum au „ratat” armenii Ortodoxia

Prima denumire a Armeniei a fost Hayq, provenită, după explicațiile unei legende, de la numele unui strănepot al lui Noe, Haik. Denumirea actuală provine, conform aceleiași legende, de la Armenak (sau Aram), un alt urmaș al lui Noe. Nu trebuie să ne mire legătura cu patriarhul biblic, deoarece Muntele Ararat, unde se consideră că s-ar afla rămășițele Arcei care i-a găzduit pe supraviețuitorii Potopului (Facere 6-8), a făcut mult timp parte din teritoriul așa-numitei Armenii Mari. Astăzi, pe teritoriul turcesc, culmile muntoase înzăpezite sînt vizibile cu ușurință de pe pămînt armean și constituie un simbol și o mîndrie pentru locuitorii statului caucazian, simbol regăsit și pe stema țării, exact în mijloc.

În anul 428, o parte din regatul Armeniei a fost cucerită de perșii sasanizi. Aceștia au încercat să își impună și religia, zoroastrismul, bazată pe principiul dualist al binelui și răului, așa cum o făcuseră, cu succes, și în alte state ocupate, dar armenii și-au apărut cu îndrăznie, pînă la martiriu, credința. Pe 26 mai 451 ei au început o luptă inegală cu oștile cotropitoare, obținînd, în ciuda înfrîngerii, o victorie morală deosebită: încetarea persecuțiilor și dreptul de a fi în continuare, fără teamă, creștini.

Ziua de 26 mai este, pentru armeni, o sărbătoare națională și bisericească deosebită, dar revolta lor a adus și un dezavantaj considerabil Ortodoxiei: din cauza luptelor, Biserica Armeniei nu a reușit să trimită o delegație bine pregătită la Sinodul Ecumenic de la Calcedon (451). Prin urmare, abia în anul 506, la sinodul local de la Dvin, au fost discutate problemele legate de eutihianism, hotărîndu-se respingerea formulei ortodoxe (că au existat două firi desăvîrșite în Persoana Mântuitorului Hristos, unite „în

mod neamestecat, neschimbat, nedespărțit și neîmpărțit”), dar și respingerea ereziei lui Eutihie (care susținea că firea umană a Mântuitorului ar fi fost complet absorbită de firea Sa divină, El avînd, așadar, o singură fire), adoptîndu-se o formă de monofizitism „deghizat” (conform căreia Mântuitorul ar fi avut o singură fire, divină și umană). Poziția necalcedoniană a Bisericii Arme a atras separarea acesteia de Patriarhia de la Constantinopol, dar și o răcire accentuată a relațiilor cu Imperiul Bizantin.

Pavlicianismul

Izolarea politică și religioasă a Armeniei a dus și la acceptarea cu prea mare ușurință a unor idei și practici locale. Dintre acestea, una, apărută în secolul al VII-lea, a fost pe cale să schimbe definitiv nu doar istoria Bisericii arme, ci și pe cea a Bisericii universale: pavlicianismul (paulismul). Intrînd în contact cu zoroastrismul persan, unii „teologi” au fost atrași de ideile dualiste, încercînd să le integreze în doctrina creștină. Astfel, ei au afirmat că ar exista Dumnezeu Vechiului Testament (Cel drept) și Dumnezeu Noului Testament (Cel bun), respingîndu-l pe primul, cerînd eliminarea din canonul biblic a textelor vechi-testamentare și renunțarea la Sfinții Părinți bisericești care și-au întemeiat învățătura pe acestea. Mai mult, considerau ca inspirate doar epistolele Sfântului Apostol Pavel, ai cărui urmași se socoteau (de aici și numele de pavlicieni), afirmînd că Mântuitorul Hristos a fost doar un înger trimis să salveze sufletele oamenilor din lumea creată de Dumnezeu „cel rău” al Vechiului Testament.

Ortodoxia se confrunta cu o reluare, sub altă formă, a gnosticismului maniheist al primelor veacuri creștine, care afirma, în esență, că la baza existenței stau două principii: unul bun și unul rău. Fără a mai insista asupra „doctrinei” pavliciene, vom aminti doar că adepții ereziei au fost alungați, în

urma deciziilor comune ale autorităților bisericești bizantine și arme, unii dintre ei stabilindu-se în preajma Antiohiei. Se consideră că ideologia lor eretică a fost continuată, prin filiera bogomilă, de catari și albigenzi. De asemenea, sînt destule voci care acuză pavlicianismul și dezvoltarea sa, sub o formă mult mai gravă, de bogomilism, că ar fi răspîndit nu doar o doctrină necreștină, ci chiar satanistă, potrivit căreia lumea fizică i-ar aparține diavolului.

Valuri de invadatori

Inviaza arabilor musulmani a dus la cucerirea multor state și la impunerea islamismului ca religie oficială, dar armenii au luptat cu mult curaj, în ciuda divizării statale, războiul încheindu-se printr-un tratat care îi avantaja: entitățile lor teritoriale rămîneau independente. Chiar dacă, în multe rînduri, s-a încercat convertirea forțată a armenilor la mahomedanism, au preferat chinurile și moartea unei lepădări de creștinism.

În 1064, Armenia a fost invadată de turcii selgiucizi, după ce, pentru mult timp, a luptat pe două fronturi: contra acestora și contra bizantinilor. Teritoriul cucerit a fost împărțit între mai multe căpetenii turce și populația a avut de suferit cumplite persecuții, păstrîndu-și, totuși, identitatea culturală și religioasă. Nici năvălirea mongolilor, care au ucis, potrivit istoricilor, numai în China 18.000.000 de persoane și care i-au îngropat de vii pe apărătorii cetății Sivas (străvechea Sevastie armeană), nu i-a înguncheat pe locuitorii Armeniei. Unii dintre ei au preferat să se refugieze în alte regiuni, inclusiv în Transilvania și în actuala Republică Moldova, punîndu-se, astfel, bazele vestitelor comunități arme din diaspora.

Mongolii au fost urmași de turkmeni și aceștia, în secolul al XVI-lea, de turcii otomani, năvăliri care au adus distrugere și jefuire, o bună parte din istoria creștinismului armean fiind îngropată sub ruine. Cu toate acestea, după cum remarca francezul Bertrand Bareilles, „în Biserică, unde s-au refugiat, armenii nu au găsit doar un loc de reunire, ci și o arcă, în care au fost păstrate toate obiceiurile, limba și literatura, tot ce este legat de trecutul Armeniei”.

(continuare în numărul viitor)

Documentar realizat de
Pr. Alexandru PRIPON

Articol apărut în ziarul *Lumina de duminică*, supliment al cotidianului *Lumina* editat de Patriarhia Ortodoxă Română (13 iulie 2008)

Maria Cantacuzino-Enescu și rădăcinile sale armene

După cinci ani de la prima apariție a văzut lumina tiparului – la aceeași editură *Aristarc* din Bacău – cea de-a doua ediție a volumului memorialistic **Umbre și lumini. Amintirile unei prințese moldave** scris de prințesa Maria Cantacuzino-Enescu („Maruca”). Spre deosebire de volumul din 2000, cel din 2005 nu mai are un caracter bilingv, româno-francez, prefața lui C. Th. Ciobanu este alta, ca și nota asupra ediției și nota traducătoarei Elena Bulai. Există, în plus, un amplu tabel cronologic (practic, o schiță biografică), câteva pagini cu fotografii de epocă și, nu în ultimul rând, un cuvânt înainte semnat de scriitoarea Oana Orlea (alias Marioana Cantacuzino), nepoata Marucăi. Ediția de față este, apoi, una revăzută – din păcate, cu foarte multe greșeli de tipar. Dar să nu fim prea chițibușari...

Cinci generații în ramura feminină a autoarei, Tg. Ocna (1900): Catinca Negri (centru), Smărăndița Jora (dreapta), Alice Rosetti Tescanu (centru), Maria Cantacuzino (stînga), Alice Cantacuzino (în brațele acesteia). Din Colecția Bibliotecii Academiei Române

Avem de-a face cu una dintre cele mai importante mărturii memorialistice de tip „princiar” din cultura română, alături – evident – de cele ale Martei Bibescu, ale Elenei Văcărescu sau ale Reginei Maria. Născută Rosetti-Tescanu, căsătorită cu Mihai Cantacuzino, apoi cu George Enescu, prințesa Maruca are o personalitate puternică și un condei evocator pe măsură. Un întreg arbore genealogic, cu ramuri prestigioase și bogate, o întregă, bogată galerie de portrete familiale și de înalte personaje ale vremii defilează splendid prin fața ochilor noștri, un caleidoscop de medii, de saloane culturale și muzicale, de conace și mănăstiri, amintiri din copilărie, adolescență și tinerețe, un tablou impresionant al României în timpul Primului Război Mondial, apoi o lungă listă de mari orașe europene și de momente istorice acute, trăite direct (mergînd pînă la perioada anilor '40-'50). Cîteva însemnări consemnează o călătorie în URSS din 1946, cînd prințesa – spre deosebire de soțul ei George Enescu, aflat în turneu – suferă o trecătoare fascinație pentru comunismul lui Stalin. Figura lui Nae Ionescu, împreună cu care Maruca a trăit o dramatică poveste de dragoste, apare și ea expresiv în cadru, deși în privința relației amoroase dintre cei doi, prințesa păstrează o discreție „de modă veche”... Cu tot caracterul său eterogen și lacunar, volumul captează admirabil suflul intim și atmosfera unei biografii nu doar românești ci și cumva „epopeice” – un întreg, pasionant secol de istorie românească modernă, de mărire și decădere boierească. Unele secvențe au un caracter tematic, alcătuiind – după spusele lui C. Th. Ciobanu – „treptele unei deveniri”. Altele au un caracter aforistic, reflexiv, autodefinitiv sub multiple aspecte. Din însumarea lor iese autoportretul unui personaj contradictoriu, pasional și imprezvizibil, cu un discurs vitalist, plin de forță și de un patetism tăios. Un personaj dotat deopotrivă cu simț al concretului și al

spiritualului (metafizicului), un personaj memorabil și, iată, o autoare de care se cuvine să ținem seama. O adevărată Prințesă de spirit și de sînge prinsă în cîteva linii expresive într-o schiță evocativă a lui Matyła Ghica:

„Maruca Cantacuzino, acum Doamna George Enescu, era înaltă, subțire, cu niște ochi negri minunați sub niște sprîncene pe care nu le poți numi decît distinse, și un ten frumos, ușor roz; se știa că era de o frumusețe impunătoare, bizantină, pe care o sugerau la fel de bine numele și caracterul ei, orgolios și fantast. Trebuie să aduc imediat corecții acestor două adjective: orgoliul ei nu avea nici o legătură cu vanitatea sau snobismul, și era mai curînd sentimentul de a fi diferită de toată lumea, ceea ce era

evident, și era de aceeași natură cu orgoliul unei acvile, al unui leu sau al unui armăsar”. Iată și o caracterizare, nu mai puțin elocventă, semnată de Alice Voinescu: „Maruca – o revelație de simțire și gîndire înaltă, directă, bogată, autentică (...). Ea e făcută pe o măsură mare. Asta trebuie să îl și fi atras pe Enescu. (...) Are o vitalitate – pînă la setea de infinit. Scrie splendid, fiindcă scrie cu sufletul”.

Un element asupra căruia nu s-a insistat, cel puțin după știrea mea, pînă acum, și asupra căruia mă voi opri în cele ce urmează, privește rădăcinile armene ale Mariei Rosetti-Tescanu-Cantacuzino-Enescu, aristocrata băcăuană aflată la răspîntia atîtor mari familii (între care neapărat pomenită se cuvine a fi și familia Negri, dar și Mihail Kogălniceanu, „moșul prin alianță”). Despre ce este vorba? Bunicul ei matern se numea Mihail Jora, ca și unul din unchii ei, iar un văr primar, numit tot Mihai (și, pentru intimi, Mișucă) este nimeni altul decît cunoscutul compozitor. Sînt evocați și alți Jorești, unchi și mătuși (Vasile, Maria, Smărăndița), bunica vitregă Zamfirița și, bineînțeles, mama, Alice Jora. După cum se știe, deși româniată, familia aceasta are vechi rădăcini armene, ținînd în fapt de o anumită aristocrație armeană a Moldovei. E adevărat, nici un moment sentimentul respectivei apartenențe etnice nu apare sub condeiul Marucăi. Dar ea, apartenența, există. Un anumit aer de familie, o anumită fizionomie oferă anumite indicii. Iată portretul bunicului Mihail Jora:

„Înalt de statură, cu umeri largi și trăsături mai regulate decît ale fiului său Vasile, cu nasul mare al familiei Jora, cu tenul arămiu de incaș (ultimul dintre mohicani, mă gîndeam cînd eram copil), impresionantul meu bunic îmi inspira neliniște printr-un nu știu ce cărnos și carnal pe care nu-l văzusem în silueta ascetică și în fața transparentă ale tatei; cu mai multă prestanță în existența sa de gurmand și cartofor, mai

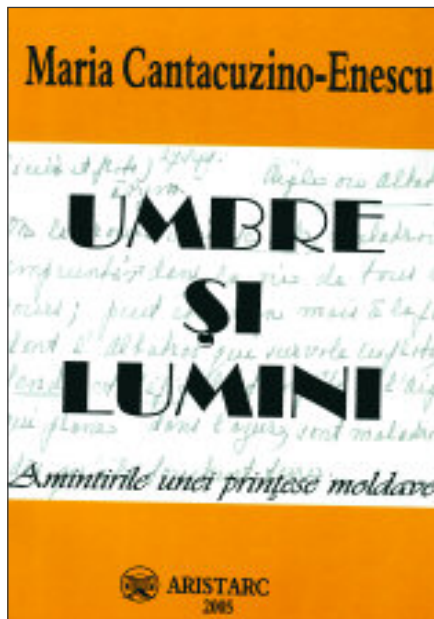
multă anvergură în pasiunile și aventurile sale decît la fiul său Vasile, și amfitrion celebru de la un capăt la altul al Moldovei, pentru bucatele și pentru pivnița sa aleasă.

De la tatăl său, unchiul Vasile, moștenise talentul și arta culinară, cu diferența că bunicul nu-și punea niciodată șorțul de bucătar, pe care și-l lega cu atîta plăcere unchiul Vasile – avînd la ordinele sale, spune bunica, un sufragiu francez, un grataragiu țigan și un roi de băieți; în vreme ce sărmanul meu unchi Vasile, ca să mănînce bine, trebuia să frece el însuși maioneza sau să învîrtă pe foc mușchiul sau puii.

După ce a atins apogeul prin cîteva specimene ca bunicul și alții din acea vreme, aristocrația noastră moldavă merge, slăbiciune sau generozitate, amîndouă poate, din renunțare în renunțare, pînă cînd nu mai rămîne decît o amintire.

Ca tată, marele cartofor care era bunicul era tot așa de indiferent ca și bunica față de copiii lui; și unul și celălalt nu se deosebeau în aceasta de majoritatea părinților din clanul lor, în viața cărora copiii nu erau, cel mai adesea, decît un impediment în calea distracțiilor, un obstacol de care scăpau dîndu-i slugilor sau unei guvernante ori (unui) perceptor francez sau german, cînd voiau să aibă conștiința împăcată. Așa se face că cei patru micuți Jora, Mihai, cel mare, Vasile, Alice (Mama) și sora ei Maria au fost crescuți pînă după divorț de bona lor Dadaia, fără ajutorul unei guvernante sau perceptor – bătrîna Dadaia din copilăria noastră”.

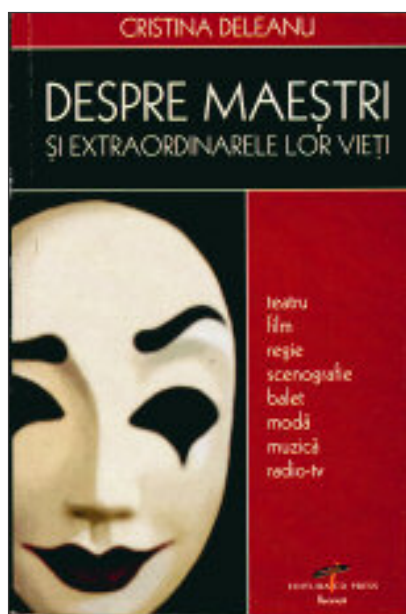
Despre „Mișucă” Jora informațiile oferite sunt mai puține, fugare și nu neapărat relevante. Ceilalți Jorești își au însă, cu toții, partea lor în romanul de familie al autoarei. Bunăoară, unchiul Mihai, mort la doar 26 de ani prin sinucidere: excepțional dotat pentru muzică și versificație, „Mihai, cel mai mare dintre copiii Jora, a fost singurul om important din districtul din Nordul Moldovei care nu s-a acomodat niciodată cu a doua căsătorie a tatălui său și și-a urmărit mama vitregă pînă la moartea ei cu ingratitudea și sarcasmele ieșite din comun”. Prin cadru se perindă și alte figuri avînd

nume cu rezonanțe armenești. Spre exemplu, cele trei surori Hermeziu, maici la mănăstirea Varatic. Sau mătușa Marcela Aslan „renumită pentru talentele ei de gospodină și devotamentul fără margini față de familie. Soție, mamă, soră, fiică admirabilă...” Cei drept, aceasta se numea Aslan prin alianță, căsătorită fiind, o vreme, cu „ticălosul ce era George Ceur Aslan, bătrîn frumos cu favoriții lungi, cărunți, pe cînd l-am cunoscut eu, celebru în Moldova pentru viciile lui, jocul de cărți, între altele, și escapadele lui extra-conjugale”. Numele celui din urmă se regăsește – voluntar? involuntar? – și în cel al unui personaj al scriitorului Ionel Teodoreanu: Tudor Ceur Alcaz, erou al trilogiei românești omonime... Pe la moșia familiei Rosetti-Tescanu trece adeseori filozoful român de origine armeană Vasile Conta care „venea la Tescani să-l cîștige pe tata – să-l piardă – prin doctrina lui seacă”. Și exemplele pot continua.

Umbre și lumini este cartea unei mari prințese moldave. Fără doar și poate, Maruca Cantacuzino-Enescu a chintesențiat, în personalitatea ei, o tradiție veche și nobilă, o aristocrație cu rădăcini răspîndite generos în istoria românească. Faptul că în arborele său genealogic intră și o deloc neglijabilă componentă armeană arată, însă, asimilarea intimă a armenilor în sinul mării boierimi din Moldova.

Charles Aznavour în amintirile Cristinei Deleanu

În urmă cu doi ani a apărut la Editura CD Press din București un volum de amintiri aparținînd apreciatei actrițe Cristina Deleanu: **Despre maeștri și extraordinarele lor vieți**. Cum era și firesc, cele mai multe personalități evocate în paginile sale sînt ale unor actori sau regizori români, „prinși” în insectarul unor portrete succinte. Printre ele întîlnim și cîteva personalități TV (Cristian Țopescu) sau scriitoricești (Ion Băieșu, Teodor Mazilu). Numărul lor este mare - circa 100. Cel care ne reține atenția este însă un oaspete de seamă – nimeni altul decît Charles Aznavour, împreună cu care doamna Deleanu a colaborat într-o adaptare cinematografică după **Moș Goriot** de Balzac. Cele cîteva întîlniri ale domniei sale cu marele cîntăreț francez de origine armeană sînt prezentate în – nu cred că greșesc prea mult – cel mai amplu medalion din întregul volum. Iată un fragment: „Prima întîlnire cu Aznavour a fost extraordinar de plăcută. Mi s-a confirmat odată în plus ce înseamnă o adevărată vedetă și nu o făcătura de doi bani care ni se impune cu forța. Cu forța imagini, vreau să zic! Prietenos, modest, hazos, la locul lui, Aznavour nu are nimic din aerele și fițele unei vedete de carton dîmbovițean. (...) A doua zi (...) am mai schimbat cîteva cuvinte, îngăduindu-mi să-i semnalez că este foarte îndrăgit în România, că publicul de toate vîrstele nu l-a uitat și că n-ar fi rău dacă s-ar gîndi la eventualitatea unui concert la București. Aveam să aflu mai tîrziu că la conferința de presă chiar a declarat cîte ceva în acest sens. Bănuiesc că de-abia așteptați, ca și mine de altfel”.

Biserica Armeană din Brăila

